

UTILIZĂRI ALE PREPOZIȚIILOR *LA*, *DE* ȘI *DE LA* ÎN STRUCTURI DE GENITIV SAU DE DATIV DIN ROMÂNĂ NONSTANDARD

ISABELA NEDELCU¹

Universitatea din București/
Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

USES OF THE PREPOSITIONS *LA*, *DE*, AND *DE LA*
IN GENITIVE OR DATIVE STRUCTURES IN NONSTANDARD ROMANIAN

Abstract

In the present article the author describes the use of the prepositions *la*, *de*, and *de la* in genitive or dative structures, encountered in the regional varieties of Romanian, emphasizing the frequency of the aforementioned structures and their specific features as shown in the corpus of dialectal texts investigated.

The author also illustrates and discusses the different stages of grammaticalization of the preposition *la* in the expression of the genitive and dative and the connection between the genitive/dative relation and the locative relation.

Keywords: *functional preposition; genitive; possessive; dative; locative; nonstandard Romanian.*

¹ **Isabela Nedelcu** este conferențiar universitar la Facultatea de Litere a Universității din București și cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. Este autoare a cărților *Categoria partitivului în limba română* (2009), *101 greșeli gramaticale* (2012), *Particularități sintactice ale limbii române în context romanic. Infinitivul* (2013) și coautoare a mai multor cărți, printre care *Gramatica limbii române* (GALR 2005/2008), *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR 2010/2016), *The Grammar of Romanian* (2013), *The Syntax of Old Romanian* (2016), *Manual of Standardization in the Romance Languages* (2020). La acestea se adaugă articole și studii, apărute în reviste și în volume colective, care tratează în special teme de morfologie și de sintaxă a limbii române; e-mail: isabela.nedelcu@unibuc.ro.

1. Introducere

Prepozițiile au un statut intermediar între categoriile lexicale și cele funcționale/gramaticale (Van Riemsdijk 1990; Corver/Van Riemsdijk 2001). Acestea au trăsături similare categoriilor lexicale (verb, nume, adjectiv, adverb), care sunt clase deschise: unele elemente ale clasei prepoziției au sens, mai precis exprimă relații semantice și pot atribui, asemenea celorlalte categorii lexicale, roluri tematice. Spre deosebire de categoriile lexicale, însă, prepoziția este o clasă închisă, fapt ce o apropie de categoriile funcționale (precum determinanții, complementizatorii ori auxiliarele). Comportamentul prepozițiilor nu este omogen, acestea formând o clasă hibridă, de aceea s-a propus o distincție importantă în interiorul clasei – prepoziții lexicale *vs.* funcționale (un punct de plecare important în separarea prepozițiilor lexicale de cele funcționale îl reprezintă articolul lui Van Riemsdijk din 1990, care susține că unele elemente prepoziționale sunt capete pur funcționale, altele, lexicale). Cele mai multe prepoziții exprimă relații semantice, atribuind roluri tematice – este vorba despre prepozițiile lexicale –, altele (prepozițiile funcționale) sunt cerute sintactic, ajutând, de pildă, la exprimarea cazului (despre prepozițiile funcționale în română, vezi Mardale 2009).

În articolul de față, ne vom opri la prepozițiile funcționale *la*, *de* și *de la*, care ajută la exprimarea analitică a genitiv-dativului, făcând apel la un corpus de texte dialectale (despre repartitia și frecvența structurilor prepoziționale de genitiv-dativ în graiurile dacoromâne, vezi TDR 1984)². Avantajul utilizării unui asemenea corpus este acela că poate să evidențieze, pe lângă trăsături populare, și trăsături arhaice ale prepozițiilor (despre prepozițiile funcționale în limba veche, vezi Nedelcu 2016) sau chiar inovații, neîntâlnite și în limba standard (despre utilizarea prepozițiilor lexicale în graiuri, vezi Nedelcu 2021)³.

² Alte prepoziții funcționale sunt *pe*, folosit pentru exprimarea obiectului direct în anumite condiții sintactico-semantice (despre obiectul direct în varietățile regionale ale românei, vezi Nicula Paraschiv 2018), *a*, pentru exprimarea cazului oblic, întâlnit în limba standard (*surpriza a doi prieteni*, *datorită a doi prieteni*), și *către*, utilizat pentru exprimarea dativului în unele graiuri (despre *către* în graiuri, vezi Nedelcu 2019).

³ Pentru analiza de față este relevantă afirmația Magdalenei Vulpe (1973: 356), valabilă pentru toate graiurile: „analiza particularităților sintactice « locale » dovedește că,

2. Structuri de dativ și de genitiv cu prepoziția funcțională *la*

Spre deosebire de prepoziția lexicală *la*, cu sens locativ, prepoziția funcțională *la* este abstractă, având numai rol gramatical. Ca prepoziție funcțională, *la* ajută la exprimarea relației de dativ și a relației de genitiv, a căror manifestare în româna nonstandard (varietățile regionale ale românei) va fi analizată în acest articol.

2.1. *La* – marcă analitică utilizată pentru exprimarea relației de dativ

Exprimarea dativului cu ajutorul prepoziției funcționale *la* este foarte răspândită în varietățile regionale ale dacoromânei, aceasta însoțind nume animate – personale (1a-j) și nonpersonale (2a-g) – sau, mai rar, inanimate (3) ori pronume (4a-e) și apărând în contextul unor verbe diferite, care presupun de multe ori ideea de direcție (despre dativul cu *la* în româna dialectală și în limba din secolele al XVI-lea – al XIX-lea, vezi Mihail 2013):

- (1) a. Să o dai *la mama* mea (GFM: 8)
b. Fata o spus *la părinți* (GN, Covurlui: 313)
c. Cuzea ăsta a dat pământ *la lume* (GN, Buzău: 217)
d. A tăiatu *la un bolnavu* mâna din umăru (GN, Ialomița: 207)
e. *la Turc* plătiam o sfântuică pântru o oaie (GN, Gorj: 15)
f. să dăm pământ *la țărani* (GN, Teleorman: 145)
g. seria sănătatse *la băieți* (GN, Mehedinți: 4)
h. a dad bună ziua *la femeile*-alea (TDM III: 435)
i. Io am tăia lemne *la nevastă* (TDO: 2)
j. *la bătrâni* am pus masa aparte (TDD: 329)
- (2) a. omu șeala sarac a zâs flăcăilor să dei *la câni* mâncari (GN, Putna: 276)
b. mama a fuost de-a dat puținî mâncari *la vaci* (Atlas Mold., Bucov. I/2: 9)
c. am dat *la boi* die mâncare (TDMM: 174)
d. și-l dăde *la uoi* (Gr.–Sălaj: 127)
e. să dea *la vite* (TDM III: 200)
f. dam paie *la oi* (GN, Muscel: 123)
g. am da drumu *la boi* (TDO: 232)

într-o proporție însemnată, acestea nu se opun normei literare prin caracterul lor dialectal, ci prin calitatea lor de elemente populare sau de fapte de limbă vorbită”.

- (3) face șeștaniee *la tron* șâ-l așază-n tron (TDO: 67)
- (4) a. dăde câti-un pahar di rachiu *la fiicari* (Atlas Mold., Bucov. I/2: 92)
 b. Dacă spui *la cineva*, nu pôte să creadă (AF II, jud. Alba: 9)
 c. să dă *la fiiicare* câc-o bucată din iel (G.Porțile de Fier: 57)
 d. i-a scosu *la altu* ochiu (GN, Ialomița: 207)
 e. dă-i brânj din căruțâ *la unu* (TDD: 214).

Faptul că structura de dativ cu *la* este frecventă în graiuri este dovedit și de utilizarea acesteia acolo unde în limba standard apare acuzativul cu prepoziția *pe*, regimul de dativ al unor verbe fiind păstrat aici din limba veche:

- (5) a. Nu vrea crede *la altu* (GFM: 49)
 b. am început și-am ajutat *la vecinu*-meu (AF, jud. Bihor: 326).

2.2. *La – marcă analitică utilizată pentru exprimarea relației de genitiv*

Realizarea genitivului cu *la* este mai puțin frecventă decât realizarea dativului cu aceeași prepoziție:

- (6) a. probabil c-a foz bușâd dă volanu *la tractor* (TDM III: 771)
 b. ș-a sușit pișuarli dinapoi... *la vacă* (G.Porțile de Fier: 69)
 c. uite tata *la băeatu* ăsta (TDO: 10).

2.3. *Grade diferite de gramaticalizare a prepoziției funcționale la*

Analiza corpusului arată că prepoziția funcțională *la* nu este pur gramaticalizată în toate utilizările ei, având un sens mai mult sau mai puțin abstract și apropiindu-se în unele contexte, în grade diferite, de statutul unei prepoziții lexicale.

Diferențele de uz se pot explica uneori prin faptul că sunt conservate în graiuri anumite particularități din limba veche, ce pot ilustra stadii intermediare de gramaticalizare a prepoziției *la*.

2.3.1. *La – între relația locativă și relația de dativ*

În ceea ce privește relația de dativ, unele contexte de utilizare sugerează că *la* păstrează într-o oarecare măsură sensul de direcție, ajutând la exprimarea țintei, a beneficiarului.

Astfel, corpusul ilustrează faptul că nu în toate utilizările *la*, folosit pentru exprimarea relației de dativ, este la fel de gramaticalizat⁴. Să se compare exemplele din (1)-(5), construite cu diferite verbe, unde se exprimă prin intermediul lui *la* direcția, ținta sau beneficiarul, cu exemplele de tipuri diferite din (7), care conțin construcții cu *la* mai puternic gramaticalizat: în (7a-b), marca analitică *la* apare, la fel ca în limba standard, în condițiile în care grupul nominal sau primul constituent al grupului nominal selectat este invariabil în caz, în (7c-i), dativul cu *la* este cerut de un verb sau de o construcție verbală cu experimentator ca *a plăcea*, *a-i fi bine*, *a-i fi frică*, *a-i fi drag*, care nu au legătură cu direcția, iar în (7j), este o construcție specială, arhaică, cu dativ cerut de un nume relațional:

- (7) a. le dă prosoape *la toată lumea* (TDM III: 711)
 b. Li plăsea *la câțiș-trii* (GN, Putna: 305)
 c. cum le plase *la alfi* (G.Portile de Fier: 95)
 d. să cântăm așa cum trebe, ca să placă *la popor* (TDO: 95)
 e. *la fată* îi plac(e)ă die iel (TDMM: 207)
 f. amú îi binie *la fetile* di-amu, *la tineretu* di-amu (TDMM: 109)
 g. amu-i tare binie *la lumea* asta di-amu și *la tânieretu* di-amu (TDMM: 112)
 h. i-o fos frică *la cei doi* și lu păduraru (AF II, jud. Covasna: 14)
 i. În speçal *la noi*, bărbați, ni-e drag grozav vânătuarea (TDO: 42-43)
 j. tată *la copk'ii* n-a si (GFM: 92).

Dubla exprimare a dativului, reprezentând complementul indirect, indiferent de verbul căruia i se subordonează, este o dovadă a gramaticalizării și, implicit, de îndepărtare a prepoziției *la* de sensul original de direcție (8a-n). Dublarea prin clitic pronominal a dativului cu *la*, însă, nu se realizează sistematic în româna nonstandard (a se compara exemplele din (8) cu cele din (1)):

- (8) a. *le-a dat la băieți* (Atlas Mold., Bucov. I/2: 210)
 b. *la fumei* li dedé zumătati (AD, Roman: 30)
 c. *vă dau* io pământ *la toți* (AF, jud. Vrancea: 484)
 d. să *le dzâc* și *la fec(i)uori* (TDMM: 149)
 e. câtă avere-*i dai la fată* (TDBN: 232)

⁴ Despre gramaticalizarea prepoziției *către* în raport cu *la*, pentru exprimarea dativului în graiuri, vezi Nedelcu (2019: 332-335).

- f. *še-i trebuie la nașu* (G.Porțile de Fier: 57)
- g. *îi cumpără la muașă* (G.Porțile de Fier: 132)
- h. *i-o spuz la tata* (Gr.–Sălaj: 138)
- i. *le-am spus io la copii* (TDM III: 750)
- j. *nu le dijmuește la nici unu* (GN, Ilfov: 191)
- k. *Li-a pus la hiiicare ce-i lipsea* (GN, Ialomița: 209)
- l. *Ne-a dat câti-o carte la fiiecare* (GN, Vâlcea: 36)
- m. *acolo sâ-nțăleg: ce-i dă la mireasă, ce-i dă la ginere* (TDO: 2)
- n. *să-i spuie la aia* (TDD: 212).

Dublarea e semnul că are loc trecerea de la relația locativă la relația de dativ, în contexte cu verbe care se pot construi, în absența dublării, cu un adjunct locativ:

- (9) a. *îi duce de mâncari la păcurar* (Gr.–Sălaj: 185)
- b. *i-adușe la fată țuale* (G.Porțile de Fier: 131).

Uneori, se constată că între cliticul pronominal și structura coreferențială de dativ cu *la* nu se realizează acordul în număr, ceea ce sugerează că fenomenul de dublare este familiar vorbitorului, acesta aplicându-l mecanic, chiar fără respectarea unor norme gramaticale (vezi (10) și (7a), (7h)):

- (10) a. *iar îi mai dăm o bătaie la cai* (Atlas Mold., Bucov. I/2: 76)
- b. *O zî de săcere îi da la figani* (AF II, jud. Alba: 6)
- c. *Și iel a foz gata să moară și i-a spus la copii* (TDO: 247).

2.3.2. La – între relația locativă și relația de genitiv

La utilizat pentru exprimarea genitivului este, în general, mai gramaticalizat decât *la* de la dativ, însă, și în această situație, unele contexte trimit la ideea de loc, dată fiind coocurența unor cuvinte și grupări locative; în plus, prepoziția *la* este preferată adesea în româna nonstandard, întrucât conferă mai multă concretețe contextului, așa cum se vede în exemplele din (11a-g):

- (11) a. *deasupra la cenușă pui un pahar cu apă* (TDD: 188)
- b. *luăm cenușe, o cernem pă fundu la ciur* (TDD: 487)
- c. *acolo-n fundu la căldare-aea pun o uală* (TDM III: 623)
- d. *și-n urma la ăla a trecut și iel* (TDM III: 660)

- e. poate că... ierea în mijlocu *la* uo tarla (TDM III: 215-216)
- f. și pă dreapta și pă stânga *la* mașână (TDM III: 216)
- g. în dreptu *la* o grupă dă păcură (TDM III: 827).

Faptul că separarea de sensul locativ nu s-a produs în totalitate se constată în numeroasele construcții care conțin un nume denotând partea și altul denotând întregul; în astfel de construcții, este adesea implicat și un verb, ceea ce permite, cel puțin uneori, ca grupul prepozițional introdus prin *la*, care include numele denotând întregul, să se subordoneze într-o oarecare măsură, nu numai numelui ce denotă partea, ci și verbului (își poate schimba uneori chiar topica în raport cu numele denotând partea, putând fi subordonat direct respectivului verb):

- (12) a. o vădzut ușa *la* beci (TDMM: 46)
- b. cân a deștidie Maria Campii ușa *la* grupă (TDMM: 44-45)
- c. i-am sigilat ușa *la* tindă (TDMM: 45)
- d. die cum ieșă colțu *la* iarbă (TDMM: 201)
- e. Eu să fac toate roțile *la* căruți („Harta sonoră”, regiunea Cernăuți, Ucraina: 77)
- f. Căpețelu e *la* căpătăiu ăla *la* masă („Harta sonoră”, regiunea Montana, Bulgaria: 163)
- g. stomacu-ăla *la* porc ii marie (G.Porțile de Fier: 83)
- h. sâ dau roatili *la* car jos, alé din spati (TDO: 181).

Adevăratele structuri de genitiv analitic sunt cele subordonate unui substantiv cap de grup articulat hotărât (în virtutea echivalenței cu genitivul sintetic; despre atribuirea cazului genitiv, vezi, de pildă, Niculescu 2008: 58-61 și bibliografia), ca în (12a-h). Când acest substantiv este nearticulat, structura cu *la* se subordonează mai degrabă verbului coocurent, având rolul de adjunct locativ (13a-b):

- (13) a. n-am... toporâște *la* coasă bună (TDBN: 123)
- b. iera șatră atunci *la* casă (TDMM: 57).

În alte contexte cu *la* folosit pentru exprimarea genitivului, se produce în schimb o separare totală de ideea de loc, deci *la* este o prepoziție total gramaticalizată, funcțională (vezi (14a-e)):

- (14) a. iera nunta *la*... suora *la* nevasta mee (TDBN: 230)
 b. în juru *la* uo sută (TDBN: 220)
 c. dân cauza *la* cupercile-alea (TDM III: 750)
 d. ea a uitat numărul *la* copii (TDM III: 692)
 e. vaca *la* prieten-aea împunsese vaca mea (TDM III: 879).

Preferința pentru analitism în româna nonstandard este demonstrată nu numai de structurile cu *la* pentru exprimarea genitivului, ci și de alte structuri care folosesc prepoziția *la* și care se înrudesc cu genitivul prin faptul că exprimă relația de posesie (pentru o clasificare a relațiilor de posesie, vezi Niculescu 2008).

Alte modalități de exprimare a posesiei reprezintă, de pildă, două tipare cu *la*, frecvent întâlnite în româna nonstandard: tiparul cu posesie „deviată” și tiparul cu acuzativ posesiv.

Astfel, în unele contexte, relația de posesie se exprimă tot prin intermediul unui grup prepozițional format din *la* și un nominal care se asociază altui grup prepozițional introdus de o prepoziție locativă (este vorba de așa-numita „posesie deviată”, despre care se vorbește în GALR I 2008: 233), de unde reiese că relația locativă și relația de posesie (inclusiv de genitiv) sunt înrudite și ca sens, și ca realizare (pentru o descriere a acestor construcții, vezi Vlasin 2015; vezi pentru referirea la asemenea construcții în graiuri și Nedelcu 2021: 80):

- (15) a. o fo prima dată *la* minie-n casă (TDMM: 207)
 b. iera nousprece focuri, domnu Vlaicu, acolu *la* mine îm bătătură (TDM III: 177)
 c. a apăru și-n ... *la* noi în sat (TDM III: 200)
 d. c-aiž *la* noi, în comuna noastă de șapte sute de familii, nu găseai două vânteli (TDO: 292)
 e. am văzu *la* tata pă prispă (TDD: 604).

Când este vorba despre o relație de apartenență de tipul parte – întreg, exprimând raportul parte a corpului – corp, aceasta poate fi redată prin intermediul unei construcții cu acuzativ posesiv, reprezentat de cliticul pronominal ce trimite la întreg (despre acuzativul posesiv, vezi GALR I 2008: 207; Nedelcu 2009: 56-57). În cadrul

construcției ce presupune o anaforă asociativă, numele exprimând partea poate fi introdus printr-o prepoziție locativă, cum este *la*⁵:

- (16) a. *îl taie la gât* (TDO: 87)
 b. *I-au spinticat la burtă* (G.Porțile de Fier: 82)
 c. eu trebe să-*l* leg pe mire *la mână* („Harta sonoră”, regiunea Krasnodar, Federația Rusă: 69)
 d. *o liga la cap* (TDD: 496)
 e. *dacă-I* doare *la burtă* (TDM III: 233).

Construcțiile înrudite semantic cu relația de genitiv de tipul celor din (15)-(16), frecvent întâlnite în româna nonstandard, evidențiază rolul prepoziției *la* în stabilirea unei relații de posesie și, implicit, legătura dintre locativ și posesiv.

3. Structuri de genitiv cu prepoziția funcțională *de*

De se întâlnește în graiuri într-o varietate de contexte, în diferite grupuri sintactice, manifestându-se, în cele mai multe cazuri, în mod similar, ca în limba standard. Unele construcții cu prepoziția funcțională *de*, care nu aparțin registrului literar, au o repartiție geografică generală, făcând parte din registrul popular și colocvial al limbii, iar alte construcții cu *de* se înregistrează în anumite varietăți regionale⁶. Aici ne vom referi numai la structura cu *de*, care poate alterna cu genitivul sintetic.

⁵ O astfel de construcție este similară construcțiilor din franceză și engleză, despre care discută Guéron (1992: 137-138), arătând că urma care reprezintă complementul numelui funcționează ca o anaforă legată prin *le/him*: *Je l'ai frappé sur* [NPLA tête ti], *I hit him: on* [NPthe head ti]. Autoarea avansează ideea că într-o construcție ca *Fido bit Johni* [PP on the leg ti], grupul prepozițional locativ este integrat în structura argumentală a verbului, numele părții fiind tema, iar numele animat, locativul (Guéron 1992: 145).

⁶ Vezi, de pildă, construcțiile cu predicție inversă de tipul *hoața de ie* (AF, jud. Bihor: 319), *o dihanie dă fimee* (GN, Neamț: 439), unele construcții cuantificatoare, cum ar fi *mama turna un sfert die apă pă liăgân* (TDMM: 134), sau construcțiile, întâlnite și în limba veche, cu verbul *a fi* și prepoziția *de*, prin care se exprimă vârsta (pentru limba veche, vezi Dragomirescu 2016: 170): *io ieream dă doșunu dă ani cân m-am măritat* (TDM III: 493), *aea era di vo șapte uopt ani* (TDD: 520), *El o fo' de optsprădzăce ai* (GFM: 170), *cân am foz de vo... șapte opt ai* (TDBN: 42).

O astfel de structură, întâlnită și în limba standard, permite în varietățile regionale ale românei să pună în relație prin intermediul lui *de* diverse substantive (17a-d) (despre structura cu *de* ca tip de genitiv analitic în română, vezi Pană Dindelegan 2008; Giurgea 2013; Dobrovie-Sorin 2013; Stan 2013; Stan 2016; Hoinărescu 2016). Pe lângă construcțiile numeroase în care relația de posesie se poate exprima cu ajutorul prepoziției *de* (17a-d), la fel ca în limba standard, în varietățile regionale ale românei se întâlnesc și structuri cu *de*, în locul cărora apare genitivul sintetic în limba standard. Astfel, în contexte precum cele din (18a-b), care au anumite particularități față de limba standard, structura cu prepoziția *de* este selectată fie în virtutea echivalenței cu genitivul (18a), fie în condițiile în care capul de grup căruia i se subordonează este „nearticulat” (*în drept de* față de *în dreptul* din limba standard, construit cu genitivul sintetic) (18b). Condițiile de articulare nu sunt stricte, după cum se remarcă și în exemplul (19), căruia, în limba standard, îi poate corespunde fie construcția cu articularea substantivului din cadrul locuțiunii (*în locul surorilor*), fie construcția cu nearticularea substantivului ce urmează lui *de* (*în loc de surori*). Articularea substantivului după *de* este extrem de rară în graiuri. De altfel, nici în limba veche, articularea substantivului după *de* într-o structură de genitiv nu era des întâlnită, *de* fiind urmat mai ales de un nume nud, ca în limba actuală standard (despre structura cu *de* pentru exprimarea genitivului în limba veche, vezi Densusianu 1997 [1938]: 498-499 și studii mai noi, precum Pană Dindelegan 2008: 229-233; Giurgea 2013: 243-248; Stan 2016: 320-321).

- (17) a. pielea *de* porc (TDO: 79)
 b. o ptielie *die* iepure (TDMM: 44)
 c. gazda *die* stână stroptié cu adiazmă (TDMM: 204)
 d. Nu țânie locu *die* mamă (TDMM: 82)
- (18) a. îi făce bolt-așa pă dăsupra *dă* lemne (AF, jud. Teleorman: 571)
 b. Așa Jiianu-a cântat / La Vodă 'n drept *de* pălat (AD, Vâlcea: 7)
- (19) Tăt în loc *de* surorele (GFM: 121)

4. Structuri de genitiv cu prepoziția compusă *de la*

Pentru exprimarea relației de genitiv, în varianta nonstandard a limbii, se utilizează și prepoziția compusă *de la* (vezi GALR I 2008: 98; Niculescu 2008: 136-137, unde se arată că structurile cu *la* și cu *de la* aparțin registrului popular). În graiuri, se întâlnesc frecvent, pe lângă structurile cu *la*, structurile cu *de la* care implică un nume desemnând partea și alt nume desemnând întregul, stabilind deci o relație de apartenență, specifică genitivului. Această relație de genitiv exprimă o posesie inalienabilă. Așa cum arătam în Nedelcu (2009), numele care exprimă întregul reprezintă sursa din care se extrage partea, deci relația locativă, care presupune sursa, și relația de tipul parte – întreg se înrudesc, iar acest fapt a permis posibilitatea exprimării genitivului prin *de la*⁷. Acest tip de genitiv marchează în special relația dintre două nume inanimite (20a-c). Mai rar, poate implica și un nume animat, care împreună cu alt nume stabilește o relație de posesie inalienabilă de tipul posesor – proprietate inalienabilă a sa (21) (acest tip de relație este menționat de Niculescu 2008: 54, 105 printre asocierile cu caracter inalienabil, codate de adjectivul posesiv și genitivul pronominal sau substantival: *răbdarea Ioanei, lenea Ioanei, răbdarea mea/răbdarea lui*):

- (20) a. o frundzâ ... crângi die nuc la puartî și la... stâlpii *di la casî* (Atlas Mold., Bucov. I/2: 161)
 b. pe-orma de la... capu *de la uaie* fașem șorbă (G.Porțile de Fier: 94)
 c. am apuca cu mâna de carnea *de la pițor* care mi-o rupsasă ursu (TDO: 28)

- (21) Blastemu *dila părinț* / Ca și focu șel nestâns (AD, Basarabia: 42).

Relația locativă și cea de apartenență, la care participă *de la*, se suprapun, de aceea e dificil de precizat în unele contexte ce fel de relație marchează *de la*. Se pot identifica, totuși, câteva indicii după care interpretarea ca genitiv este mai adecvată: când capul de grup căruia i se

⁷ În grupul verbal, prepoziția *de*, care indică „extragerea”, selectează grupul prepozițional introdus prin *la*, exprimând sursa: *îi lua fusu di la fată* (TDMM: 57), *Diescântiecu aista îl știu de la mama bună* (TDMM: 147), *venit dila Jii* (GN, Gorj: 21), *Cân naște un copil de la o muiere* (GN, Mehedinți: 9).

subordonează structura cu *de la* este articulat (compară (22a-e) cu genitiv și (22f-g), unde capul de grup este nearticulat); când grupul nominal incluzând structura cu *de la* este dublu exprimat, formând deci o unitate sintactică (23a-b); când verbul din construcție nu poate selecta direct structura cu *de la*, ci selectează tot grupul nominal incluzând structura cu *de la* (în (24a-d) însă, grupul introdus prin *de la* se poate subordona direct verbului: *lua di la fată, scoteam di la grajd, scoase dăla fluer, scoțând dăla aripă, mulgim de la vacă*, ceea ce împiedică interpretarea sa ca genitiv al substantivelor *fusu, uo uși, dopu, o pană, laptele*):

- (22) a. *mațâle di la porc* ale gruasă (G.Porțile de Fier: 141)
 b. să mai taie di la cap fălçile ălea care are *grăsimia capului di la porc* (TDD: 379)
 c. o legat *ațele de la opk'inçi* (GFM: 153)
 d. s-aprind lumini din *dietetele* ăele *de la* prunc (GFM: 154)
 e. Stăi în loc și-ț ié iertare! / Die la *frunza die la* pruni (TDMM: 69)
 f. o kilă jumătaće de *său de la* uaie (G.Porțile de Fier: 143)
 g. turnam unsuare, *untură de la* porc (G.Porțile de Fier: 144)
- (23) a. *cuada de la stag o*-mfășura cu brășiri (G.Porțile de Fier: 185)
 b. nuieli asta sau *crăčili dă la* *salcâm le*-am curățat (TDM III: 285)
- (24) a. îi lua *fusu di la* fată (TDMM: 57)
 b. scoteam uo uși *di la* grajd (Atlas Mold., Bucov. I/2: 91)
 c. scoase dopu *dăla fluer* (GN, Constanța: 376)
 d. scoțând o pană *dăla aripă* (GN, Constanța: 377)
 e. Mulgim laptele cald *de la* vacă (TDO: 202).

La fel ca *la, de la* se poate folosi pentru exprimarea unei posesii „deviate” (25a-c), ceea ce sugerează încă o dată că relația locativă și cea posesivă sunt înrudite, a doua derivând din prima:

- (25) a. numa o cărat ruși din țară *di la* noi până aprópe n-am avut nimic (TDMM: 172)
 b. tó de iis din comună *di la* noi (Atlas Mold., Bucov. I/2: 30)
 c. Io m-am însurat din ogradă *dila* dânsu (GN, Roman: 476).

5. Concluzii

În varietățile regionale ale dacoromânei, utilizarea prepozițiilor *la*, *de* și *de la* este frecventă în structuri care concurează realizarea sintetică a cazurilor oblice. Se poate vorbi chiar de o preferință evidentă pentru structurile cu prepoziție, în locul formelor cazuale sintetice, ceea ce s-a semnalat deja în studiile de dialectologie.

Unele structuri prepoziționale de dativ sau de genitiv conservă trăsături din limba veche, cum ar fi regimul de dativ al unor verbe sau exprimarea genitivului cu *de*.

Preferința pentru structurile analitice este susținută de construcțiile care, la fel ca genitivul, exprimă posesia și folosesc prepoziția locativă *la* (posesia „deviată” și acuzativul posesiv).

Corpusul analizat ilustrează diferențe de gramaticalizare în ceea ce privește uzul aceleiași prepoziții funcționale (vezi exemplul prepoziției *la*).

CORPUS

- AD – Densusianu, Ov., 1915, *Antologie dialectală*, București, Socec & Co.
- AF [I] – Avram, A. (coord.), L. Dascălu-Jinga, M. Teodorescu, A. Ulivi, 1988, *Antologie fonetică a limbii române*, București, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectale.
- AF II – Mărdărescu-Teodorescu, M., A. Ulivi, 2006, *Antologie fonetică a limbii române*, București, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Editura Academiei Române.
- Atlas Mold., Bucov. I/2 – *Noul atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale*. Volumul I, partea a 2-a, culese de S. Dumistrăcel și publicate de D. Hreapcă și I.-H. Bîrleanu (Academia Română, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”), Iași, Editura Academiei Române, 1995.
- GFM – Papahagi, T., 1925, *Graiul și folklorul Maramureșului*, București, Academia Română, Cultura Națională.
- GN – Candrea, I.-A., Ov. Densusianu, Th. D. Sperantia, 1906-1907, *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români, publicate de...*, vol. I, București, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate anonimă.
- G.Porțile de Fier I – Coșuț, C., M. Vulpe, 1973, *Graiul din zona „Porților de Fier” I. Texte. Sintaxă* (Publicațiile Centrului de Cercetări Fonetică și Dialectale al Academiei Republicii Socialiste România. Seria II. Texte și glosare, 1), București, Editura Academiei Române.

- Gr.-Sălaj – Marin, M. (coord.), M. Conțiu, B. Marinescu, C.-I. Radu, M. Tiugan, 2017, *Graiuri din Sălaj. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Editura Academiei Române.
- „Harta sonoră” – Marin, M., C.-I. Radu, D. Răuțu, M. Tiugan, 2016, *„Harta sonoră” a graiurilor dacoromâne vorbite în afara granițelor României*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, București, Editura Academiei Române (+DVD).
- TDBN – *Texte dialectale și glosar. Bistrița-Năsăud*, publicate de M. Marin, M. Tiugan (Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice. Seria II. Texte și glosare, 6), București, Editura Academiei Române, 1987.
- TDD – *Texte dialectale și glosar. Dobrogea*, publicate de P. Lăzărescu, V. Neagoe, R. Pană, N. Saramandu (Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice. Seria II. Texte și glosare, 5), București, Editura Academiei Române, 1987.
- TDM III – *Texte dialectale. Muntenia III*, publicate de C. Bratu, G. Ghiculete, M. Marin, B. Marinescu, V. Neagoe, R. Pană, M. Tiugan, M. Vulpe (Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice. Seria II. Texte și glosare, 4), București, Editura Academiei Române, 1987.
- TDMM – Farcaș, I.-M., 2011, *Texte dialectale – Maramureș*, Baia Mare, Editura Universității de Nord.
- TDO – *Texte dialectale. Oltenia*, publicate sub redacția lui B. Cazacu, de C. Coțuț, G. Ghiculete, M. Mărdărescu, V. Șuteu și M. Vulpe (Academia Republicii Socialiste România, Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale), București, Editura Academiei Române, 1967.

BIBLIOGRAFIE

- Corver, N., H. Van Riemsdijk, 2001, *Semi-lexical Categories: The Function of Content Words and the Content of Function Words*, Berlin/New York, Mouton de Gruyter.
- Densusianu, Ov., 1997 [1938], *Histoire de la langue roumaine*, ediție critică și note de V. Rusu, prefață de B. Cazacu, București, Editura „Grai și suflet – Cultura națională”.
- Dobrovie-Sorin, C., 2013, „Genitive Case Alternating with Prepositional Marking”, în Dobrovie-Sorin, C., I. Giurgea (eds.), *A Reference Grammar of Romanian*, vol. 1: *The Noun Phrase*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, pp. 334-339.
- Dragomirescu, A., 2016, „The Subject(ive) Predicative Complement”, în Pană Dindelegan (ed.) 2016: 168-181.
- GALR I 2008 – Guțu Romalo, V. (coord.), 2008, *Gramatica limbii române*, vol. I, *Cuvântul*, tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române.

- Giurgea, I. T., 2013, *Originea articolului posesiv-genitiv al și evoluția sistemului demonstrativelor în română*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.
- Guéron, J., 1992, „Inalienable Possession and Locative Aspect”, în Lakarra, J. A., J. Ortiz de Urbina (eds.), *Supplements of ASJU 27: Syntactic Theory and Basque Syntax (International Journal of Basque Linguistics and Philology XXVII)*, pp. 135-146.
- Hoinărescu, L., 2016, „Genitivul cu prepoziția de în limba română. O perspectivă diacronică și funcțională”, în *Studii și cercetări lingvistice*, LXVII, nr. 2, pp. 227-256.
- Mardale, A., 2009, *Les prépositions fonctionnelles du roumain. Études comparatives sur le marquage casuel*, Paris, L'Harmattan.
- Mihail, A.-M., 2013, *O tipologie a dativului românesc (Dativul în grupul verbal)*, teză de doctorat, Universitatea din București.
- Nedelcu, I., 2009, *Categoria partitivului în limba română*, București, Editura Universității din București.
- Nedelcu, I., 2016, „Prepositions and Prepositional Phrases”, în Pană Dindelegan (ed.) 2016: 424-443.
- Nedelcu, I., 2019, „Aspecte ale utilizării prepoziției către în varietățile regionale ale dacoromânei”, în Pană Dindelegan, G., A. Boioc Apintei, B. Croitor (eds.), *Variație diacronică și diatopică. Note gramaticale*, București, Editura Universității din București, pp. 329-337.
- Nedelcu, I., 2021, „Particularități ale prepozițiilor în româna nonstandard”, în Bălășoiu, C., C. Mîrzea Vasile, I. Nedelcu (eds.), *Limba română – modernitate și continuitate în cercetarea lingvistică. Actele celui de al 20-lea Colocviu internațional al Departamentului de lingvistică*, București, Editura Universității din București, pp. 77-84.
- Nicula Paraschiv, I., 2018, *Obiectul direct. Trăsături arhaice și regionale*, în Pană Dindelegan, G., R. Zafiu, I. Nedelcu (eds.), *Studii lingvistice. Omagiu Valeriei Guțu Romalo*, București, Editura Universității din București, pp. 283-298.
- Niculescu, D., 2008, *Mijloace lingvistice de exprimare a posesiei în limba română*, București, Editura Universității din București.
- Pană Dindelegan, G., 2008, „Tipuri de gramaticalizare. Pe marginea utilizărilor gramaticalizate ale prepozițiilor de și la”, în Pană Dindelegan, G. (coord.), *Dinamica limbii, dinamica interpretării. Actele celui de al 7-lea Colocviu al Catedrei de limba română*, București, Editura Universității din București, pp. 227-238.
- Pană Dindelegan, G. (ed.), 2016, *The Syntax of Old Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- Stan, C., 2013, „Genitive and Dative Case-marking”, în Pană Dindelegan, G. (ed.), *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press, pp. 262-272.
- Stan, C., 2016, „The Genitive. Between Analyticity and Syntheticity”, în Pană Dindelegan (ed.) 2016: 312-323.
- TDR 1984 – Rusu, V. (ed.), 1984, *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Scrisul Românesc.
- Van Riemsdijk, H., 1990, „Functional Prepositions”, în Pinkster, H., I. Genée (eds.), *Unity in Diversity*, Dordrecht, Foris, pp. 229-241.

- Vlasin, V., A., 2015, „Structuri posesive construite prepozițional: *în casă la om, la nora în coș, la blid la prunc*”, în *Dacoromania*, serie nouă, XX, nr. 2, pp. 181-191.
- Vulpe, M., 1973, „Observații asupra sintaxei graiului din zona « Porțile de Fier »”, în Coșuț, C., M. Vulpe (eds.), *Graiul din zona „Porților de Fier” I. Texte. Sintaxă* (Publicațiile Centrului de Cercetări Fonetice și Dialectale al Academiei Republicii Socialiste România. Seria II. Texte și glosare, 1), București, Editura Academiei Române, pp. 353-393.